

Mořské právo

Úmluva OSN o mořském právu je považována za jeden z nejucelenějších nástrojů mezinárodního práva. Tato úmluva historického významu představuje základní rámec upravující všechny aspekty svrchovanosti moří, jejich správy, využití a práv i povinností států. Záměrem úmluvy je vytvořit všeobecně platný řád využívání moří a oceánů, zabránit tak konfliktům a posílit mezinárodní mír.

Úmluva se týká všech aspektů mořského prostoru a jeho využití - navigace a přeletů, průzkumu a těžby, rybolovu a lodní přepravy. Oněch 320 článků a 9 příloh úmluvy představuje směrnice pro činnost států na světových mořích, vymezení mořských zón, pravidla delimitace mořských hranic, udílení práv, povinností a odpovědností a zprostředkování při urovnávání sporů.

Klíčové prvky mořského práva

Pobřežní státy mají svrchovanost nad svými teritoriálními vodami do vzdálenosti 12 námořních mil od pobřeží, ale všechny státy disponují právem svobodné plavby teritoriálními vodami přímořského státu.

Lodě a letadla všech států mají právo tranzitu skrze úžiny sloužící k mezinárodní přepravě; státy podél těchto úžin mohou regulovat přepravu a další aspekty tranzitu.

Přimořské státy vykonávají svrchovaná práva na těžbu a hospodářské využití exkluzivní hospodářské zóny (EEZ) v šířce 200 námořních mil od pobřeží. Státy, jimž zóna patří, odpovídají i za její průzkum a ochranu životního prostředí; všechny ostatní státy mají právo plavby či přeletu této zóny a mohou v ní svobodně instalovat podmořské kabely a potrubí.

“Ostrovní” státy složené z několika úzce propojených ostrovů mají svrchované právo nad mořskou plochou vymezenou spojnicemi nejkrajnějších bodů těchto ostrovů.

Přimořské státy mají pravomoc nad zdroji obsaženými v jejich kontinentálním šelfu (podmořském prodloužení pozemské rozlohy státu); Komise pro vymezení kontinentálního šelfu má činit doporučení státům, které tvrdí, že jejich kontinentální šelf sahá dále než 200 námořních mil od břehu.

Všechny státy by měly přijmout opatření k řízení a ochraně živých zdrojů; státy musí předcházet a omezovat znečišťování moří a jsou povinny uhradit škody vzniklé porušením svých mezinárodních závazků na poli prevence znečišťování.

Státy přijaly závazek urovnávat spory ohledně výkladu či uplatnění této úmluvy mírovými prostředky; spory mohou být předkládány Nejvyššímu tribunálu pro mořské právo ustavenému v rámci úmluvy či Mezinárodnímu soudnímu dvoru za účelem arbitrážního či smířčího řízení. Soudní pravomoc tribunálu se vztahuje i na spory ohledně hloubkové těžby z mořského dna.

Úmluva je výsledkem složitých jednání iniciovaných Třetí konferencí o mořském právu roku 1973. Byla předložena k podpisu roku 1982 v Montego Bay na Jamajce a vstoupila v platnost roku 1994, rok poté, co dosáhl počet jejích signatářů čísla 60. Do roku 1997 již měla úmluva přes 120 smluvních stran.

Dopady úmluvy

Státy prostřednictvím svých národních legislativ a od nich odvozených rozhodnutí posilují pravomoci této úmluvy, která je hlavním mezinárodněprávním dokumentem na tomto poli. Jedním z jejích výsledků se stalo takřka všeobecné přijetí pásma 12 námořních mil od břehu jako limitu teritoriálních vod a 200 námořních mil jako vymezení exkluzivní hospodářské zóny, kterou přímořský stát spravuje.

Úmluva je uznávána zejména vzhledem k svému vlivu na mezinárodní navigační právo a další aspekty státní kontroly pobřeží a provádění výzkumu, prevence znečištění a zajištění přístupu vnitrozemských států k moři. Úmluva je dnes považována za základ jakýchkoli budoucích právních nástrojů usilujících o definici práv a povinností na světových mořích a oceánech. Tato skutečnost se projevila například přijetím Dohody o stavech stěhovavých a vysoce migračních ryb.

Hlubková těžba z mořského dna

Ještě mnoho let po schválení Úmluvy o mořském právu v roce 1982 byla ustanovení její Části XI týkající se hlubkové těžby z mořského dna považována za překážku všeobecného přijetí úmluvy, zvláště ze strany průmyslově rozvinutých zemí. Námitky se týkaly především podrobných schvalovacích postupů těžby z mořského dna; těžkopádných finančních a smluvních pravidel; rozhodovacího procesu Rady mezinárodního úřadu pro mořské dno a povinného předávání technologií.

V zájmu překonání těchto problémů přijalo Valné shromáždění v roce 1994. Dohodu o plnění Části XI Úmluvy. Tato dohoda odstranila překážky bránící do té doby všeobecné přijatelnosti úmluvy. Bylo toho dosaženo nahrazením podrobných postupů a ponecháním přesné definice pravidel schvalování těžebních operací na Úřadu pro mořské dno. Dohoda rovněž odstraňuje povinnost předávání technologií a zajišťuje zastoupení některých států a skupin států v Radě Úřadu pro mořské dno, čímž těmto zemím byla dána možnost ovlivnit do jisté míry její rozhodnutí.

Orgány založené na základě úmluvy o mořském právu.

Mezinárodní úřad pro mořské dno se sídlem v jamajském hlavním městě Kingstonu byl založen roku 1994. Skrze tuto organizaci státy organizují a kontrolují činnost související s těžbou nerostných surovin na mořském dně v oblastech přesahujících limit státních pravomocí.

Mezinárodní tribunál pro mořské právo fungující od roku 1996 je fórem pro řešení sporů vyvstávajících z odlišné interpretace Úmluvy o mořském právu. Tribunál tvoří 21 soudců volených stranami úmluvy a je umístěn v německém přístavním městě Hamburku.

Komise pro vymezení kontinentálního šelfu dává doporučení státům, které tvrdí, že jejich kontinentální šelf sahá dále než 200 mil od břehu. Komise je umístěna v sídle OSN a jejích 21 členů vykonává svou práci na základě své vlastní odbornosti a svědomí. V průběhu roku 1997 komise uspořádala první dvě zasedání.

Zdroj: Informační centrum OSN v Praze (Unic Prague)